

ИКОНОМИЧЕСКИ АСИМЕТРИИ В ОБЕДИНЕНА ЕВРОПА

На 9 и 10 ноември 2006 г. в рамките на програмата за тържественото честване на 70-годишнината на Стопанска академия "Д. А. Ценов" – Свищов се състоя международна научна конференция по проблемите на "Икономическите асиметрии в обединена Европа". Тя беше посветена на присъединяването на България към ЕС, което ще бъде съпътствано от значителни икономически и социални асиметрии по отношение на всички икономически индикатори: брутен вътрешен продукт, производителност на труда, доходи, равнище на потребление и др. За преодоляването на асиметриите в икономическото си развитие страната е изправена пред необходимостта от постигане на устойчив и бърз икономически растеж. В съответствие с управленско-приложната функция на икономическото познание организаторите на конференцията поставиха акцентите на идентификацията на социално-икономическите асиметрии с цел разработване на ефективно работещи модели и подходи за тяхното преодоляване в съдържателен количествен и времеви аспект.

Заявени бяха 63 доклада със 78 автора от водещи учебни заведения и институции в страната - УНСС – София, СА "Д. А. Ценов" – Свищов, ИУ – Варна, ВТУ "Св. св. Кирил и Методий" – Велико Търново, ЮЗУ "Неофит Рилски" – Благоевград, АУ – Пловдив, ВСУ "Черноризец Храбър" – Варна, ВТУ "Т. Каблешков" – София, Икономическия институт на БАН, Института за социални и синдикални изследвания на КНСБ, СИТА Мениджмънт консулт – Варна. В конференцията взеха участие и много чуждестранни гости – от Финансовата академия при правителството на Руската федерация – Москва, Университета в Пасау – Германия, Университета в Перуджа – Италия, Университета в Салфорд – Великобритания, Института по наука и технологии в Шенай – Индия, Донецкия държавен университет – Украйна, Университета в Хуелва - Испания, Техническият университет в Каунас – Литва, Института по икономика на промишлеността към НАН – Украйна, Луганския национален педагогически университет – Луганск (Украйна).

В зависимост от тематиката на докладите презентацията се проведе в три секции. В първата - "Икономически асиметрии – прояви и решения", се разискваха теоретико-методологични проблеми на икономическите асиметрии – асиметрията в процеса на глобализацията, "парадоксите" на асиметрията, оценка на риска от икономическите асиметрии, асиметрии на пазара на труда, в управлението, във висшето образование, информационни аспекти на икономическите асиметрии и т.н.

В секцията бяха изнесени 17 доклада. Проф. д-р ик. н. К. Каменов (СА "Д. А. Ценов") запозна присъстващите с поведенческата асиметрия, основана на базови ценности и мотивация. За него поведенческата

реакция на отделната личност при реализацията на управленския процес е комбинация от три основни компонента – ценностна система, възможност и ситуация. След като разгледа значението на трите компонента за поведенческата реализация на личността, проф. Каменов анализира различните параметри на поведенческата асиметрия в осем възможни варианта. Проблемите за поведенческата реакция при реализацията на управленския процес засягат както отделната личност, така и работата в екип. Асиметрията като явление ще съществува винаги, но от познаването и контролирането на съответните несъответствия се определят и възможностите за разкриване на човешкия потенциал и резултатите от реализацията на управленския процес.

В доклада “Асиметрии на потенциала на развитие на регионите на Украйна” проф. д-р ик. н. А. Амоша, доц. к. ик. н. В. Ляшченко и н. с. Т. Бережная (Институт по икономика на промишлеността при НАН – Украйна) се спряха на проблемите на регионалната конкурентоспособност на страната. След дефинирането на регионалната конкурентоспособност те предложиха пет базови и четири междинни равнища за изследване на конкурентоспособността. Обособени бяха три групи региони по степен на използване на потенциала за конкурентоспособност: реалната конкурентоспособност на които съществено превишава оценката на техния потенциал; на които тя съответства на потенциала и на които потенциалната конкурентоспособност е над равнището на текущата.

Два от докладите в секцията бяха свързани с асиметриите в бедността като проява на нестабилност в икономиката. “Глобализация и бедност – асиметрия на ефектите” беше темата на доклада на доц. д-р Л. Несторов (СА “Д. А. Ценов”). Той насочи вниманието към асиметрията на ефектите в резултат от релацията “глобализация – бедност”. За него глобализацията е неизбежен, обективен и естествен процес с положителни и отрицателни ефекти. Той търси бедността в тези страни, където не се използват предимствата на глобализацията и смята, че тя не трябва да бъде стратегия за развитие, а средство за постигане на устойчив растеж и повишаване на жизненото равнище на населението. Доц. д-р Т. Тодоров (СА “Д. А. Ценов”) пък акцентира на асиметричните симптоми на бедността. Според него в която и да е област на социално-икономическата сфера абсолютна симетрия на практика няма, а по отношение на бедността симптомите на асиметрия са повече от ярко изразени. Той анализира асиметрията на равнището на бедност в България по редица признаци – териториален (столица-провинция, град-село, общини), етнически, възраст и пол, икономически активни и безработни.

На информационното пространство и информационните симетрии в управлението на бизнеса, както и на информационните инфраструктури на

бизнес-организациите и предизвикателствата на икономическите асиметрии беше посветен докладът на *доц. д-р Л. Краев* (СА “Д. А. Ценов”).

В своя доклад *доц. д-р Ж. Христов и н.с. / ст. д-р Л. Томев* (Институт за социални и синдикални изследвания) търсят намирането на необходимия баланс между труда, личния и семейния живот и поражданите на тази основа асиметрии. Възможностите за избор в търсенето на оптимален баланс между труда, семейните грижи, социалните контакти и свободното време са резултат както на достигнатата степен на материална осигуреност и жизнен стандарт, така и осъзната вътрешна потребност и ценностна система. В България в това отношение влияние оказват ниските доходи, малкият размер на социалните обезщетения, недоосигуряването и неплащането на данъци, големият дял на сивата икономика и др. Авторите предлагат и използване на популярни гъвкави системи за заетост, позволяващи по-голямо съчетаване на дейностите, свързани с труда и семейството – преходни пазари, политика на работно време, обучение през целия живот.

От методите за степенно интегриране дитрипол *доц. д-р Н. Янков* (СА “Д. А. Ценов”) посвети своя доклад на диадите като средство за определяне на икономическите асиметрии, чиято цел е установяването на връзката, отношението между две страни. Той обстойно запозна присъстващите със същността, типовете диади и техните функции.

В доклада “Асиметрия на туризма в Европа и позициите на България като туристическа дестинация” *доц. д-р С. Ракаджийска* (ИУ – Варна) разкри асиметриите в развитието на туризма в Европа на базата на показатели като обем на разходите за туризъм, туристически посещения, приходи от туризъм и приходи от един турист, разходи и приходи от туризъм на човек от населението и пазарен дял. Тя разкри и позициите на България като туристическа дестинация с оглед на повишаване на ролята на туризма за социално-икономическото развитие на страната.

На асиметрията в туристическия бизнес беше посветен и докладът на *доц. д-р П. Горанова* (СА “Д. А. Ценов”). Тя очерта основните маркетингови аспекти на туристическия бизнес-профил и елементите на туристическия продукт на КК “Слънчев бряг” и КК “Албена”, техните конкуренти, ценова и рекламна политика, краткосрочните и дългосрочните цели и възприети стратегии за развитие от мениджърските екипи.

Ст. н. с. д-р ик. н. Е Мартякова (Институт по икономика на промишлеността при НАН – Украйна) се спря на асиметричната информация на пазара на труда. Тя разгледа асиметрията на информацията както от гледна точка на продавача на трудови услуги (работната сила), така и на работодателите. Особено внимание беше отделено на асиметрията на информацията на пазара на труда в условията на постсъветското реформиране на икономиката на Украйна.

Доц. д-р П. Кънев и гл. ас. И. Панталеева споделиха вижданията си за икономическата асиметрия в сектора на малките и средните предприятия в България и ЕС по отношение общия брой и относителния им дял в икономиката, заетост, степен на образование, икономически оборот, добавена стойност и инвестиции, иновации, внос и износ, предприемаческа активност. Те стигат до извода, че в количествената и качествената си характеристика голяма част от показателите, отнасящи се до МСП, са в полза на Европа; по-сложни и трудно решими са проблемите пред родните МСП – те са по-ниско конкурентоспособни, с ниско технико-технологично равнище на производството и равнище на производителност, неопитен и неефективен мениджмънт, слабо развит маркетинг, слаба предприемаческа активност, недостатъчно развита НИРД и т.н.

Интересни изводи, че промяната в икономическата наука и в икономическото образование е по-скоро формална, че замяната на политическата икономия с икономикс не е по същество, направи *доц. д-р В. Петков* (АУ – Пловдив) в доклада “Обединена Европа – икономически асиметрии или симетрия на грехопадението”. До тях той достигна, след като разви идеите си по отношение съединяването на диалектиката с марксизма, за материалистическия подход към икономическата действителност и за научната основа на образованието.

На изпълнение на целите на хилядолетието за развитие като фактор на икономически и социални асиметрии между България и ЕС се спря в своя доклад *доц. д-р М. Андреева* (СА “Д. А. Ценов”). Тя разглежда целите на хилядолетието за развитие по отношение намаляване на бедността и недохранването, всеобщото начално образование, насърчаване равенството между жените и мъжете и овластяване на жените, детската смъртност, подобряване здравословното състояние на майките, борбата с ХИВ/СПИН, маларията и други болести, устойчивата околна среда и създаването на партньорство за развитие.

Доц. д-р Й. Василев (СА “Д. А. Ценов”) запозна аудиторията с политиката на ЕС за намаляване на икономическите асиметрии в Европа. Той подчерта, че разширяването на Съюза с нови страни доведе до задълбочаване на икономическите асиметрии в Общността, представи политиката на ЕС за намаляване на регионалните асиметрии, новите приоритети на регионалната политика на ЕС и изводите, които произтичат от тях за нашата страна.

Доц. к. ик. н Т. Орехова (Донецки държавен университет – Украйна) запозна присъстващите с инвестиционната активност в Украйна, а *Ж. Суреш* – декан на Колеж по мениджмънт на Института по наука и технологии в Ченай (Индия), *Я. Чибуреня* (Технически университет в Каунас (Литва) и гл. ас. *А. Марчева* (СА “Д. А. Ценов”) - с асиметриите във висшето образование – предизвикателства пред Литва, България и Индия.

Проф. М. Паглиачи и Л. Бианчифиори от факултета по икономика на Университета в Перуджа (Италия) направиха оценка на риска от асиметрията на факторите в страните, а *гл. ас. В. Ганева* - на трансформациите в българското семейство в контекста на икономическите асиметрии.

На социално-икономическите политики в европейска перспектива бяха посветени докладите във втора секция. В нея в 28-те изнесени доклада се изясняваха различните аспекти на асиметрията в областта на теорията и практиката на социално-икономическото развитие – асиметрии в инвестициите, в развитието на малките и средните предприятия, във финансово-кредитната система, фондовите пазари, местното икономическо развитие, иновационните процеси, социалното неравенство, осигурителната система и др.

Проф. д-р ик. н. В. Сумароков (Финансова академия при правителството на РФ – Москва) изнесе доклад на тема “Идеята за обединена Европа и Русия”. Той подчерта, че идеята за единна Европа е немислима без Русия не само по географско положение, но и поради тясното преплитане на историята на европейските страни и Русия. Както единна Европа не може без Русия, така и Русия не може без ЕС, който е основен външно-търговски партньор и инвеститор в руската икономика. Развивайки активно и многостранно сътрудничество с Европа в рамките на формирането на общото европейско икономическо пространство, Русия е едновременно евразийска държава и развива многовекторна система на външноикономически връзки в три главни направления – ЕС, в рамките на Азиатско-Тихоокеанското икономическо сътрудничество и страните от ОНД.

Проф. д-р ик. н. П. Михайлов (ИУ – Варна) запозна присъстващите с типа на изграждащото се общество у нас. Той посочи, че България страда не от развит, а от неразвит капитализъм, че у нас се утвърждава икономическа система, присъща на XIX век (деиндустриализирана икономика, уродливи форми на първоначално натрупване, доиндустриални аграрни форми на производство), че възприетият монетарен модел при неразвита пазарна инфраструктура не е ефективен. Втората част от неговия доклад беше посветена на глобализацията се свят и съдбата на България.

На предизвикателствата на пазара на труда в България в контекста на приобщаването към ЕС беше посветен докладът на *ст. н. с. д-р В. Цанов* (ИИ на БАН). Предизвикателствата на пазара на труда в страната той потърси в незадоволителното функциониране на трудовия пазар, ниската адаптивност на пазара на труд към промените в БВП и производителността на труда, слабата реакция на безработицата към промените в инфлацията и работната заплата, слабата гъвкавост на работната заплата, ограниченото прилагане на гъвкави форми на заетост.

Той прецени политиките на пазара на труда като умерено ефективни – със слаба интервенция на държавата на трудовия пазар чрез активни политики, ниско равнище на разходите за активни политики, малък обхват на активните политики и над 4/5 необхванати безработни от мерките за насърчаване на заетостта.

В доклада “Асиметрии при техническите измерения на бюджета” доц. д-р Р. Лилова (СА “Д. А. Ценов”) запозна аудиторията с практиката по две от фазите на бюджетния цикъл – подготовка и утвърждаване на бюджета от изпълнителната власт и обсъждане и гласуване на бюджета от законодателните власти в САЩ, Франция и България. За нея асиметрията при техническото измерение на бюджета в страните от Западна Европа, САЩ и България е резултат от нивата на законодателна власт, началото и края на финансовата година и нормативната уредба, засягаща бюджета. С присъединяването на България към ЕС е необходимо преодоляване на част от съществуващите асиметрии – нормативно да се определят сроковете за изготвяне на бюджетните прогнози, да се регламентира времето за подготовка на проектобюджета от разпоредителите с бюджетни кредити, да се фиксира срок за внасяне на проектобюджета от Министерския съвет в парламента, времето за дебати, обсъждания, предложения и т.н.

Доц. д-р П. Пъчев (ЮЗУ – Благоевград) се спря на проблемите на социално-икономическите политики за подпомагане на малките и средните фирми в България. Той постави акцентите върху тяхната социално-икономическа роля в съвременната пазарна икономика и целите, които трябва да се зложат при дефиниране на икономическите и социалните политики за подпомагане на сектора на МСП. Затова е необходимо активизиране на политиките за подпомагане на предприемачеството, скъсване с осланянето на “вътрешните механизми” на пазарната икономика, отчитане на националната специфика, защото готовите схеми невинаги работят навсякъде еднакво.

На приликите и разликите в екипната работа у нас и в европейските организации беше посветен докладът на доц. д-р С. Христов и Т. Христов (СИТА мениджмънт консулт – Варна). За тях ефективността на екипната работа у нас не е ниска, но не е и висока, недостатъчно се използват разнообразни форми на екипна работа, налице са постоянно повтарящи се слабо оценявани фактори на екипна ефективност. Те предложиха и решения за екипната работа в българските компании в областта на познанието и корпоративното управление.

Доц. д-р Кр. Шишманов (СА “Д. А. Ценов”) се спря на основните компоненти на Единната европейска платежна зона (платежни системи, платежни инструменти, правна рамка, стандартизация и електронни плащания), както и на състоянието и посоките на тяхното развитие. Той даде отговор на въпроса какво е направено в Евророната и у нас по

отношение на проекта за тази зона, а също и какво предстои да се направи в краткосрочен и дългосрочен план.

С проникването на Интернет в България и европейските реалности запозна присъстващите *доц. д-р Р. Върбанов* (СА “Д. А. Ценов”). Той разгледа динамиката на потреблението на Интернет в страната, както и използваните начини и основните места за достъп до него. Емпиричните данни за нашата страна той съпостави с Интернет-потреблението в Европа и констатира големия разрыв в това отношение, а също и пряката зависимост между нарастването на Интернет-потребителите и разширяването кръга на електронните услуги и развитието на електронната търговия.

На базата на проведено анкетно проучване с участието на автора *доц. д-р М. Божинова* (СА “Д. А. Ценов”) разкри основните проблеми пред предприятията в сферата на туризма, диспропорциите в усвояването на туристическите ресурси, незадоволителния маркетинг и реклама на българския туризъм, недостатъчното равнище на качеството и професионализма в туристическото обслужване, неразвитата инженерна инфраструктура, все още морално и физически остарялата част от материално-техническата база на хотелите, незначителната роля на браншовите организации.

Гл. ас. д-р С. Петрова (СА “Д. А. Ценов”) направи опит да оцени съвременните тенденции в инструментариума на търговската политика на ЕС и на тази основа да определи регионалните измерения на търговско-икономическите отношения между държавите-членки и България, а *гл. ас. д-р П. Мидова* (СА “Д. А. Ценов”) сравни възможностите за измерване на икономическата свобода в страните от обединена Европа и динамиката на икономическата свобода в България, както и сравнителния анализ на показателите за икономическата свобода в ЕС и България.

Доклади изнесоха: *гл. ас. Надежда Благоева* (АУ - Пловдив) на тема “Алтернативата на плоския данък в процеса на предприсъединяване на България към ЕС”; *гл. ас. д-р Г. Захариева*, *гл. ас. д-р Др. Илиев* и *гл. ас. К. Саркисян* (СА “Д. А. Ценов”) - “Реализиране на външнотърговска дейност със страните от ЮИЕ – стимули и бариери”; *гл. ас. Д. Стоилова* (ЮЗУ – Благоевград) – “Дългово финансиране на местното икономическо развитие в България: постижения и предизвикателства в процеса на присъединяване към ЕС”; *гл. ас. Р. Чонова* (СА “Д. А. Ценов”) – “Социално неравенство и социална стратификация при интегрирането в обединена Европа”; *гл. ас. К. Ангелова* (СА “Д. А. Ценов”) – “Социалната политика – един възможен начин за преодоляване на последиците от икономическите асиметрии”; *докторант П. Тодорова* – “Електроенергийна либерализация в обединена Европа и България” и др.

В трета секция (с 15 доклада) се обсъждаха проблеми на асиметрията в основните стратегически направления на социално-

икономическото развитие през XXI век – асиметрии на конкурентоспособността, чуждестранен опит за преодоляване на социално-икономическите асиметрии, асиметрии в туристическия бизнес, в подготовката на икономисти, ролята на университетите за преодоляването на икономическите асиметрии и др.

Три от докладите на чуждестранните гости бяха посветени на проблемите на висшето образование. *Д-р Х. Кийган* (Университет в Салфорд – Великобритания) посвети своя доклад на академичното предприемачество и ролята на университетите за икономическия растеж. Тя обърна внимание на превръщането им в предприемачески, ориентирани към пазара, както и на формите на сътрудничество на бизнес-сектора и университетите, съдействащи на растежа – извършване на изследователски проучвания по договори, ангажиране на университетските преподаватели във фирмите, повишаване квалификацията и преподаването на кадрите и т.н. *Д-р Алфонсо Санчес и д-р Мария Морено-Домингос* (Университет в Хуелва – Испания) се спряха на модел за управление на знанията в публичната администрация, а *д-р Е. Хауторн* от същия университет – на бъдещето на факултативното обучение във висшето образование. На данъчните асиметрии в Европейския съюз и тяхното влияние върху решенията за инвестиране се спря *проф. д-р, д-р хонорис кауза на СА Клаус Д. Хаазе* от университета в Пасау (Германия).

Проф. д-р ик. н. Иван Дочев (УНСС – София) разкри значението на качеството на микросредата и ефективността на стратегиите като фактори за конкурентоспособността на фирмите. Той акцентира на пътя към висока конкурентоспособност, очертан от Лисабонската стратегия, трудностите пред които са изправени българските фирми с членството в ЕС и основните проблеми, които стоят пред предприемаческия фактор с цел повишаване на конкурентоспособността.

Доц. д-р Илия Христов (Университет “Ас. Златаров” – Бургас) насочи вниманието към копирането на чуждия опит и последиците от това за българското национално стопанство. Възприетият в страната либерален подход на преход разруши стопанския ни потенциал и доведе до падение на стопанската ни жизненост. Според него колкото по-радикална е дадена промяна, особено когато се отнася за сложни социално-икономически системи като макроикономиката, толкова по-централизирано трябва да бъде нейното управление.

На базата на сравнително международно анкетно проучване между Московската финансова академия и СА “Д. А. Ценов” *доц. д-р Н. Георгиев* (СА “Д. А. Ценов”) се спря на удовлетвореността и привлекателността на професията икономист. Привлекателността се основава на възможността за общуване с други хора, кариерното развитие, добрите условия на труд, социалния престиж, възможности за творчество и самоизява, за заемане

на по-висока социална позиция, а непривлекателните страни на професията идват от канцеларщината, работата с документи, постоянната работа с компютър, рутинния характер на дейността и др.

Доклад на тема "Позиции на българския туристически бизнес сред морските дестинации на Югоизточна Европа" изнесе доц. д-р Т. Горчева (СА "Д. А. Ценов"). Тя запозна аудиторията с данните от сравнителния анализ за определяне конкурентоспособността на българския туристически бизнес по показатели като ценова конкурентоспособност, инфраструктура, околна среда, технологии, човешки ресурси и др., както и със силните и слабите страни на нашия туристически бизнес в конкурентното съпоставяне с другите държави от региона.

Причинно-следствените зависимости между макроикономическата среда, развитието на банковата система и кредитната експанзия разгледа гл. ас. Е. Ставрова (ЮЗУ – Благоевград). На базата на емпирично петгодишно изследване чрез регресивен анализ тя изследва кредитното предлагане и стига до извода, че местното търсене на кредитен ресурс ще продължи да расте с повишаването на доходите, че е необходимо държавата да поддържа здрава фискална дисциплина за подобряване на ликвидността на финансовата и банковата система.

От задълбочените обсъждания на докладите на конференцията се приеха следните основни изводи и препоръки:

1. Равновесието на икономиката е временно състояние, а в пазарни условия равновесието и неравновесието постоянно се редуват. Затова асиметричността може да се разглежда и като способ на съществуване на пазарната икономика, като асиметричността практически се проявява както в кризите (структурни и циклични), така и в динамиката на развитие.

2. Наред с позитивните си последици глобализацията, по начина, по който се проявява досега, води до задълбочаване на асиметриите между развитите и бедните страни, между отделните региони и икономически общности, както и вътре в отделните страни. Причина за това са комплекс от фактори от различно естество и до голяма степен може да бъде обяснено с проявяващата се асиметрия на ефектите на глобализацията, т.е. с очертаващата се тенденция към по-бързо разпространение на отрицателните, отколкото на положителните ефекти.

3. В рамките на Европейския съюз най-сериозните асиметрии са по отношение на индустриалното развитие, техническата въоръженост на труда, конкурентоспособността на икономиките, БВП на човек от населението; регионалните и информационните асиметрии и асиметриите в жизненото равнище.

4. Регионалната икономическа асиметрия в ЕС е най-важният проблем на регионалната политика, чиято основна цел трябва да стане социалното и икономическото консолидиране в рамките на Съюза. Затова, когато се разглежда развитието на общата икономика на ЕС, е важно да не

се пренебрегват големите различия в производството, производителността и заетостта между страните и регионите, да се подпомагат бедните части на Общността и особено най-новите страни-членки в стремежа им да догонят останалите.

5. Специфичен факт за България е, че тя се присъединява към ЕС при наличието на значителни икономически и социални асиметрии, характеризиращи се с огромни количествени различия по отношение на всички икономически показатели: БВП, производителност на труда, конкурентоспособност, доходи, потребление и т.н. Затова най-важната цел пред националната икономика при присъединяването към ЕС е постигането на бърз растеж с оглед преодоляването на съществуващите икономически асиметрии във възможно най-кратки срокове. За успешното изпълнение на тази цел най-напред е необходимо социално-икономическите асиметрии да бъдат идентифицирани, за да могат да се разработят адекватни проекти, програми, стратегии и модели за тяхното преодоляване.

6. Разработените или очертани като концепция подходи и способи за редуциране или преодоляване на икономическите асиметрии в отделните доклади представляват солидна основа за по-нататъшни изследвания в тази област и за разрешаване на конкретните проблеми, породени от икономическите асиметрии в обединена Европа, поради което участниците в конференцията препоръчват на всички отговорни институции да ги вземат под внимание при разработването на съответните стратегически документи на всички управленски равнища – във вътрешен и международен план, в рамките на Общността.

Доц. д-р Любен Кирев